

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Грудень
2024 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 12 (32)

РІЗДВЯНІ ОБРАЗКИ

(Із Вороцова – Поланок, Городецького повіту)

(мовою оригіналу)

Тільки промине глуха північ, тільки півні, гей ті п'яниці, вдруге заворушать із просоння тишу зимової ночі й заспівають свою відвічну пісню, тільки в нетрях нічної п'їтми загине, розіллється міць усього нечистого, а вже село починає будитися. Наче вовчі, вічно голодні сліпаки, заблимали тут і там з-під низьких, повбираних у білі снігові чіпці стріх світельця й лизнули кривавими язиками білу скатерть снігу. Поволі, як ті свічі в церкві під старечими, дрижкими руками «старшого брата», запалюються світельця в усіх хатах. Ще хвилинка і все село прокинулося. Скоро пробудилося, звісно нині вілія. Не встигли ще баби очей попродавати зі сну, а вже їм їх ремесло бабське на голові. Ще решта челяді вовтузиться з одягами, вони ж уже хати підмітають. Так воно вже водиться, що на вілію треба хату до вечері дванацять разів попідмітати. Тим-то й звиваються скоро, ще скорше виносять сміття у подолках і, нишком оглядаючись, щоб, сохрани Боже, сусіди не заздріли (то ж то було б!) розсівають його по чужих подвірях. Посіють льон – не буде їм влітку бурянами заростати. Сусідам нехай, це не їх діло. Вертаються щасливі і вдоволені до хат (дарма, що за той час жваві сусідки і їм на подвіря свого сміття понасіпають), бо роботи тільки ще чекає, що волосся дубом на голові зводиться: й хату ще одинацять разів підмести, і сміття, як уже не дається вдень по подвірях сусідських порозсівати, то бодай казати дітиськам висипати десь у полі, щоб полетіло манівцями, й вважати, щоб якась чужа, сусідська дівчинисько перша ранком до хати не влізла, а то горшки битимуться ввесь рік аж до другого Різдва і щастя на рік цілий хату покине, і приготувати на Свят-Вечір дванацять страв і... дайте, будь ласка, волову шкуру, бо, далебі, всієї тої праці, усіх турбот, що позбираються в той день на бідних головах жіночих – на папері не списав би. То ж оставмо їх у спокою в хаті разом із дочками-помічницями, нехай собі там пороблять гноти з льону чесаного і позасвічують у черепках олій, нехай світять собі по звичаю, доки пирогів не нароблять¹ капустяних, вурдіних (з сиром),

З Різдом Христовим!

Худ. А. Монастирський. В-во «Русалка». Львів, 1913 р.

гречаних, із грушок сушених і бозна яких, нехай пампухи посмажать на олію, «селедців» приладять, нехай печуть-варять, сваряться, готують білля своїй челяді, нехай миють, замітають, змивають столи, скрині, лави. До хат їм не заглядаймо. Жінота того не любить.

І в господарів праці доволі. Та ж три дні свят надходить, це не жарти. Треба на обістю лад поробити, дров нарубати й худобі паші доброї, і січки й буряків наготувати, щоб хоч раз у рік до сита попоїла й ні хвилі голодна не стояла. Це ж Різдвяні святки. А втім, старі люди повідають, що на Свят-Вечір худібка людською бесідою говорить, хвалить господаря, як добрий, коли ж злий – нарікає. Хто його знає, чи це правда? Може й правда. Навіщо ж того господарю, щоб кінь ко-

¹ Давній звичай з с. Домажира, Городецького повіту, навіщо палять

той олій, не вмють вже тепер вияснити.

Святий Вечір. Худ. Я. Пстрак. В-во «Русалка».
Львів, 1914 р.

рові, чи корова свині жалі свої і нарікання повідали? Треба їх добре й доброю пашею нагодувати. Нехай і вони свята памятають.

Працюють господарі й увихаються, щоб на час усе поробити. Хлопці ж, вітрогони, й навіть парубки з кожної вільної хвилини користають, збираються попід тинами по двох-трьох, бігають по сусідах – хлопці собі, парубки собі, щось там говорять, щось переказують другим, якусь раду радять. Щось вони вже там вирадять. Побачимо.

Скоро кінчиться короткий, зимовий день. Чи старе, чи молоде нетерпляче вечора дожидає. При праці всі добре виморились. На вілію до вечері – піст.

*

Не встигне ще ангел засвітити на небі першу зірку, вже й здалека чути, що починається Свят-Вечір. Кожний господар спішиться, щоб скорше повечеряти. Повечеряє скоро – скоро влітку все поробить на полі, скорше від інших позбирає!

Біжить господар до стодоли по діда, щонайкращий сніп вибирає, щонайповніший, і щодуху до хати.

– Помагай Біг на щисті, на здорові, на той новий рік – гукає, вбігаючи в хату. За ним уся челядь шнурком, хлопці-шулики вже й соломі – мерву несуть і дідуха стелять на долівку, навіть найменше вязочку сіна на стіл несе, і воно помагає. Ставить господар діда на покуті, на столі, чи скрині, розстелюють запашне сіно, господиня на кожному вікні по головці часнику кладе, щоб зуби в усіх були такі здорові, як ті зуби часнику, коли ж таки заболять, витягне потому зі скрині той часник із Свят-Вечора і є лік, біль пройде, гей би рукою здіймив.

Застеляють стіл обрусом, на обрус кладуть поруч себе два хліби, в одному дірку проверчують, щоб було де застромити свічку. Хата прибрана, аж любо, образи заквітчані (це дівоча праця), на вікні павук із соломи висить. Стають усі, хто в хаті, при столі, господар молитву мовить, за ним ціла челядина. Хочє, так скибкою хліба віншує усю сімю свою, не хоче – й без того обійдеться. По молитві вечеря. Хто сідає, хто їсть стоячи. А вже дівчат годі заманити до лави, всі стоять – не будуть їх при жнивях крижі боліти. Подає господиня першу страву – кутю. Господар набирає першу ложку й: Во ім'я Отця і Сина і Святого Духа, Амінь – говорить і сіє – кидає пшеницю до стелі. Кілько зерен попрічипається, тільки й кіп буде влітку. По господарю господиня сіє, але вже собі – на мак.

Ідуть страви одна за одною, скоро їдять вечерю, скорше скінчать – краще буде. Кожний вважає, щоб часом не пчихнув, а то другої вечері не дочекав би. Ледви скінчать вечеряти, а вже той, що йому на весну корови припаде виганяти на пасовиско, збирає всі ложки, перевесельцем зі сіна (того з під обруса) звязує до купи й шусть під обрус, щоб йому потому на пасовиску так худоба купи трималася й не розбігалася. Дітям мати горіхів понасипає по долівці між соломі. Збирають діти, квокають на випередки, щоб матері кури скоро заквакали. Гамору, втіхи, радости – аж хата ходором ходить.

Як на дворі зоряне небо, господиня в хаті не всидить, зараз таки по вечері вибігає на подвір'я й кричить до зірок:

– Суть зірки, суть, най сі нам кууури несуть!

Потому ще мак ходить сіяти до городу на грядку. Молоді ж щохвилини «літають» з коновками по воду, щоб попасти на той час, коли вода вином стає. Коли ж уже так вибігаються й по закону все пороблять, збираються всі в хаті. Співають колядки. З радісних грудей пливе поволі, статечно «Бог предвічний народився», а там колядка за колядкою на славу Відвічному...

Трохи не до півночі потому ще колядують, веселяться. Навіть старі про вік свій забувають, дітьми робляться. Пороблять собі перевесла з дідуха й вяжуть одне одного й дітям на втіху й собі на сміх, на радість. Коли ж уже помучаться і сном праведних позасипляють, до хат приходять душі предків. І в них Свят-Вечір, прийшли на вечерю. Попоїдять собі трохи, що там їм на столі лишили, подивляться на нащадків своїх і тихо, як і прийшли, відходять...

Спить село. Один тільки Дід-мороз по селі ходить, до хат заглядає і крутить на маленьких віконцях свої довгі, сиві вуса.

Я. М. Береза

Часопис «Життя і знання». –
Львів, 1939 р. Ч. 1, С. 1-4.

115 – 65

Цьогоріч виповнюється 115 років від народження нашого славного Провідника – Степана Бандери і 65 від його трагічної смерті. Варто зазначити, що, на жаль, останнім часом, за моїми спостереженнями, деякий прошарок галичан ставиться до нього досить упереджено, вишукуючи в його діяльності гріхи та недоліки. Таким вівцям заблукавшим варто нагадати, що Степан Бандера заплатив своїм життям у боротьбі за Вільну, Незалежну Україну і кілька нищенаведених фактів з Його біографії – яскраве цьому свідчення.

У 1936 р. польська влада засудила Його на кару смерті, яку згодом замінила на довічне ув'язнення. За що? За те, що обстоював права українців. З початком Другої світової війни у 1939 р., внаслідок розгрому Польщі Німеччиною, вийшов на свободу.

У 1941 – 1944 рр. перебував у німецькому концтаборі Заксенгаузен. За що? За те, що хотів Незалежної, Самостійної України.

У 1959 р., за наказом кремля, підступно вбитий.

Як бачимо, поляки, німці і московити не хотіли бачити Україну вільною і незалежною, уособленням якої був Степан Бандера. Якщо у Провідника і були якісь недоліки в політичних поглядах, то вони є ніщо у порівнянні з Його метою – бачити Україну вільною і незалежною.

Дрогобичани та, зрештою, й гості нашого славного міста ще пам'ятають великий банер із зображенням Степана Бандери, який прикріпився до площу Ринок, будучи закріпленим на будівлі з південної сторони. Куди ж він подівся? Коли я поцікавився цим питанням, то почув запевнення, що взятий на реставрацію. Що ж, цілком можливо, що його з часом добре потріпав вітер, а фарба вицвіла. Однак банера ми вже не бачимо добрих 8-9 років і виглядає на те, що й ніколи не побачимо.

Пам'ятна відзнака із зображенням голови провуду ОУН Степана Бандери, викарбувана за кордоном.

Друга половина ХХ ст. На ній, очевидно помилково, вказаний рік народження Провідника – 1908 (замість 1909).

Бронза, Ø 33 мм. (Зі збірки автора).

Дрогобич. Площа Ринок.

На святі «Українські митці за українську мову».

Фото 19.07.2012. (Зі збірки автора).

Яка ж справжня причина його зникнення? Є різні версії щодо цього і одна з них – банер попросили прибрати поляки. Чому саме вони? Усім відоме їхнє ставлення до нашого Провідника, згадка про Нього діє на них, як червона хустка на бика. До епідемії ковіду вони були частими і численними гостями нашого міста, а банер на пл. Ринок, який видно було здалека, очевидно добре муляв їм очі. Що й казати, ще й сьогодні обурюються тим, що ми героїзуємо Степана Бандеру!

Дуже б хотілося, щоби ця версія виявилася безпідставною, інакше гріш нам ціна, якщо дозволяємо іноземцям диктувати свою волю на нашій землі. Є надія, хоча й примарна, що колись банер із зображенням Героя знову прикрасить площу Ринок нашого славного міста. А станеться це тоді, коли у дрогобичан зникне байдужість до подібного роду вчинків з боку місцевої влади.

Володимир САДОВИЙ

УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ НОША

(мовою оригіналу)

Прикраси. Описуючи поодинокі частини народного вбрання, ми звертали увагу й на прикраси, напр., вишивки, ткані й толочені взори, що були питомою прикметою описуваних предметів. Та окрім цих прикрас є ще багато окремих оздобних предметів, що їх вживають для доповнення одягу, передусім святкового. Колись для виробу оцих прикрас цвіло окреме ремесло, народне «золотарство». По сьогодні ще живе на Гуцульщині оздобне мосяжництво, на жаль, нерозчислене вже на покупців селян, а лиш на збут серед випадкових відвідувачів, туристів.

Відповідно до вжитку, можна вирізнити прикраси **наголовні, нагрудні й поясні**. Цікаве явище, що з **наручних** прикрас вживають лише перстені й обручки, зовсім немає браслетів. Можливо, що декоративне викінчення рукава жіночої та чоловічої сорочки колірною обміткою, вишивкою, збирками чи рясуванням заступає цю прикрасу.

Форми прикрас, їх виріб і застосування вказують на давню традицію. Чільця, діядеми, ковтки¹, що їх подибуємо сьогодні, мають багато дуже подібних форм у викопаних матеріялі з різних діб, головно з княжої доби.

Небагато залишилось сьогодні металевих прикрас, на всій території подибуємо лиш перстені, обручки й ковтки. І це вже переважно купний матеріял на ярмарках, відпустах. Та про те, що було донедавна своєрідне виробництво, свідчить згадка, що в минулому столітті в Харківщині золотарі виконували ковтки особливої форми: до гачка, розширеного спереду, привішений щиток із вставним колірним шклом, та ще й три довгі підвіски (дармовиси). Такі ковтки носили українки та залюбки на місце колірного шкла вставляли коралі.

З нагрудних металевих прикрас скрізь виступають **дукачі**, себто нанизаний разок або декілька разків звичайно срібних, а то й золотих великих монет, медалів на ланцюжку. Назагал дукачі у формі декількох разків нанизаних монет виступають у Галичині, на Закарпатті й Буковині. Особливим багатством славляться подолячки: тяжкі дукачі, не рідко й золоті, вкривають не раз цілий перед до пояса. Також пишні дукачі залишилися як прикмета колишнього багатства міщанського строю.

На Придніпрянщині поширений звичай носити один **дукач**, підвішений на трьох малих

Срібний дукач – карбованець
Павла І.

Спаський І. Г. Дукачи і дукачі
України. Київ, 1970 р.

Полтавський дукачик –
сувенір 1903 р. на спомин
про століття «Енеїди»
І. Котляревського.

ланцюжках або металевій стяжці до довгого ланцюжка, зачепленого на шиї. Його давали як дарунок, новонародженій дитині. Можливо, що дукачі заступили колишні амулети, що їх находять у викопаних скарбах. У Ніжині в 60-х рр. минулого століття можна було бачити на базарі продавчині зо скринками, повними дукачів та інших предметів народньої біжутерії, виробу місцевих золотарів.

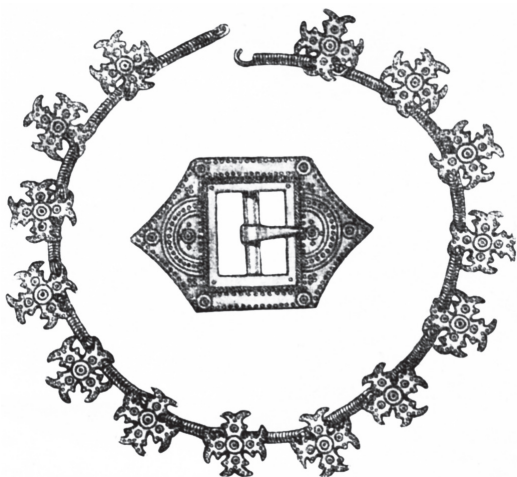
Металеві прикраси заховали особливу старовинність на Гуцульщині. Начільні височні прикраси, ковтки, нагрудні «згарди» з особливими спряжками «чепрагами», а дальше різнородні ретязі², перстні, дармовиси мають своєрідну форму, якої не стрічаємо в інших округах. Гуцульське чільце складається з дрібних тоненьких пластинок, вирізаних у формі листочків з потрійним розгалуженням, що нанизані на дроті або ремінчику. Його носять до святкового, передусім весільного строю, завязуючи на чолі під наголовний убір.

Дуже цікава й старовинна форма гуцульських ковтків: три мідяні тонкі пластинки, в долині вирізані в три зубці, завішені на дротянім гачку.

Прегарні нагрудні прикраси гуцулок, це металеві **згарди**. Згарда складається з ряду хрещиків, нанизаних з один або декілька разків у певних відступах на ремінці або дроті. Оці відступи між хрещиками виповнені спіралью скрученим дротом або закриті звиненою в трубку бляшкою.

¹ Ковтки – сережки, завушниці.

² Ретязі – ланцюжки.

Згарди з с. Голови, пов. Косів.
Посередині гуцульська пряжка.

Згарду спинають чапрагами, що складаються з двох зчеплених одна з одною половинок. Форми литих хрещиків і спряжок різнородні, а також багата й вибаглива їх орнаментация. Найтиповіший мотив концентричних кружочків, зірок, вічок. Згарда – особливо архаїчна прикраса, що має великі аналогії в археологічному матеріалі, вона прикметна для Гуцульщини, в інших округах не виступає.

Окрім згард оригінальною нагрудною прикрасою на Гуцульщині є великий литий орнаментований хрест (для чоловіків) на товстому ретязі (ланцюжку) або ремінці. Поодинокі металеві хрести на ланцюжку або ремінці носять і в інших округах західніх земель, на Бойківщині, бойківському Підгір'ї, на Поліссі жінки й чоловіки.

Гуцульські мосяжники виконують оригінальні перстені, звичайно двох типів. Є це рівні обручки з насадженими орнаментованими кружками, або обручки з виробленими в обводі чотирикутними площинами для орнаменту. Окрім чистого геометричного рисунку, гуцульські перстені мають врізані в мідь кольорові пацьорки або інкрустацію з кольорової пасти. Перстені носять жінки й чоловіки. На Гуцульщині носять навіть де-не-де ретязі у формі браслетів. Є це виїмкове при загальній недостатці браслетів на всій нашій території.

З поясних металевих прикрас заслуговують на увагу ретязі й пряжки, майстерно виконані та орнаментовані гачки на ключі тощо.

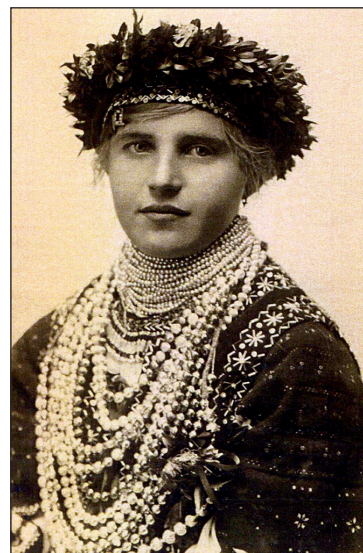
Багато предметів виконують гуцульські мосяжники для прикраси чоловічого вбрання. Передусім декоративно оброблюють бляху на покриття шкіряних тайстрів³, табівок, дерев'яних топірців, рушниць та пістолів, порошниць, а також роблять металеві взористі стрічки до капелюхів. Прегарні дрібним, майстерним орнаментом тен-

дітної роботи гуцульські люльки, протички, кресала, лускоріхи, ножики й інші дрібниці, що їх гуцул скриває у чересі. Металь, як матеріал на прикраси, має незвичайно багате застосування в гуцульському одязі, його обробка вимагає дійсно майстерної руки, тому високо цінилися мистці-мосяжники. Та ще й сьогодні це ремесло добре оплачується й захоплює оригінальними виробами.

Старовинна нагрудна прикраса – **намисто**, що виступає скрізь на всій території. Найцінніше та найбільш улюблене намисто з коралів. Донедавна ще переховуване як родинне багатство та як невідлучний предмет приданого, коралеве, особливо цінне «добре намисто» сьогодні заступають чимраз більше кольоровим шкляним. Проте воно залишиться назавжди як типове для українського народнього вбрання, передусім тому, що за малими виїмками на західніх окраїнах виступає скрізь та має давню традицію ще з козацьких часів. Особливим багатством коралеве намисто, що має нероз 12 і більше великих разків, пишаються подолячки, міщанки, а також багачки з південно-східнього Закарпаття. Часто центральні коралини овивають срібними бляшками, а також нанизують коралеве намисто з дукачами.

Хоча як дороге, гарне й типове коралеве намисто, проте на Гуцульщині знов находимо ще старші форми цієї архаїчної прикраси. Саме подибуємо тут ще навіть первісне рослинне намисто з овочевих коробок – клокічки, що його носять жінки й чоловіки, або з дерев'яних намистин, прикрашених вирізуванням мотивом. Один і другий тип вже є сьогодні музейною рідкістю.

Находимо також довгі шнурки кулистих

Галицький національний одяг.
Дівчина із с. Залищики (Тернопільщина). Фото М. Баумера,
1935 р.

Народний одяг і типи
Галичини та Буковини,
1910-ті рр.

³ Тайстра (рум.) – торбина.

або подовгуватих намистин з темночервоної шкляної маси, т. зв. «черешеньки» або «вишеньки», їх навязують густо довкруги шиї й на груди. Є теж пишні намиста з венеціанського мальованого скла, часто з золотими смугами, нанизані в декілька рядів великих узористих намистин. Вони надають гуцульському вбранню особливої розкоші та архаїчної краси. Одні й другі шкляні намиста досить оригінальні, сьогодні вже незвичайно рідкі, але традицією сягають у глибоку старину, мають великі аналогії в викопаних скарбах, головню княжої доби.

Прикметою західніх земель, головню Галичини, Закарпаття й Гуцульщини є **силянки, гердани**. На волосяній або шовковій основі виплітають (в'язуть) із дрібних, шкляних, кольорових

кораликів узористі стрічки або круглі криси. Орнамент та добір красок характеристичний для округи, звичайно такий, як у вишивках. Отже й відмін у герданах стільки що й у вишивках. Особливо гарні закарпатські, бойківські та підгірянські криси, що відповідають кривульці або іншому мотиву, розшитому на рясуванні сорочки. Передусім уживають силянок як нагрудних прикрас, на Покутті й Придністрянському Поділлі також як прикрасу дівочих уплетів на голову. Силянки на придніпрянській Україні невідомі.

Ірина ГУРГУЛА

Часопис «Нова хата». – Львів, 1939 р. Ч. 1-2, С. 9-10.

ДАВНІ ЛІШНЯНСЬКІ КРИНИЦІ

Криниця – важливий елемент не лише побутового, а й культурного життя наших предків. У давнину люди селилися вздовж річок і потічків, біля водоймищ і джерел.

Село Лішня, що біля Дрогобича, розташоване з обох боків річки Бар. Для всіх потреб люди використовували річкову воду. Однак коли потреба у воді зростала, збільшувалася кількість хатньої челяді та худоби – копали криницю. Поширеними були: криниці, колодязі, студні. Копали їх особливі люди.

Спочатку шукали відповідне місце під землею – водяну жилу. Копачам допомагала водолюбна верба, яка підказувала вмілому майстрові, де копати. Розпочинали вранці, під молодий місяць (удосвіта), підглядаючи, де більше роси. Місце кропили свяченою водою. Стіни криниці (цямриння) найчастіше робили з в'яза, негнийдеревя (тиси), модрини, вільхи, береста, дуба, верби, деревина яких не мала запаху та кольору. Їм надавали квадратної форми. Деякі криниці були такі старовинні, що дуб закамів. Під час зведення також вже використовували морений дуб. Траплялися й криниці з вербових колод одного розміру, порожнисті всередині через давність.

Здавна село славилося виварюванням солі. У Середньовіччі тут були дві солеварні. Одна – у Жолобині (назва поля), друга – у Долішньому кінці села, на межі снятинських угідь. Дотепер збереглася ця криничка з назвою «Жупа». Воду з неї використовували пастушки та селяни, які працювали в полі. Криниця відома ще й тим, що на так званій Рахманській Великдень пастухи

поспішали, щоб послухати рахманські дзвони, притулюючи вуха до землі.

Друга старовинна криниця розташована на південному заході від Поріччя (назва частини села), навпроти поля Маминка, що на правому березі річки. Це сильне джерело, вода якого потічком стікає в річку. Про цю криницю тепер мало кому відомо. Тоді про неї знали пастушки. Цікаво, що вона має власну назву – «Татарська». Оповідують, що коли татари спалили тутешнє місто Бар, то з неї напували своїх коней.

Людство помітило, що вода за своїми властивостями буває різна. Є така, яка допомагає при певних недугах, сприяє тому, щоб краще доїлися корови. Називають її здоровою, живою. Однак є і погана, від якої люди хворіють, навіть помирають. Якщо газдам, на обійсті яких облаштована криниця з поганою водою, не таланило, тоді її засипали, копали іншу, деколи переселялися.

В Новосівці (присілок) на полі, що належало дяківському роду Сов'яків, була Сов'якова криничка. Біля неї – драговина (трясовина). Худобини, відчуваючи добру воду, йшли до водопою і часто там застрягали. Доводилося їх визволяти. Криничка була більш відома тим, що переважно жінки приходили до неї, щоб промити очі, умити обличчя. Ще в 1950-х роках до цього місця навідувалися підлітки, дівчата, жінки.

Серед відомих польових криничок виділяється та, що в Гринівці. З Броничького лісу з-під старовинного бука витікає потічок Гринівець. Вважали, що в ньому найздоровіша, найсмачніша й найпомічніша вода. Дереву та воді приписували чарівні властивості. До бука

на Святвечір приходили дівчата й зав'язували на віттях різнобарвні клаптики тканини та стрічки. Не дай Боже було зламати хоча б малу вітку з бука. За оповідями старожилів, якщо кинути гілку із цього дерева в піч, то вона вибухне й розвалиться. Усі вірили, що це правда, і ніхто не наважувався спробувати, чи насправді так є.

Воду із цієї криниці використовували ще й для випікання великодніх баб. До доброї криниці стежка ніколи не заростала. Біля неї садили калину, встановлювали лаву для подорожніх і на ретязі прив'язували кухлик (кварти). Навіть у небі світило сузір'я, у народі назване Криницею. До неї вела молочна дорога. Друга назва – Чумацький Шлях. Минуло багато літ, до криниці стежка заросла. Про неї знають не всі.

Коли в Лішні вичерпалася сіль, король здав село в оренду. На Новосівці, у горбистій частині Лішні, постав панський замок, а біля нього – криниця Панська. Коли останній пан – Туркул – утік із села, бо його мали судити, Лішня стала камеральною, тобто державною власністю.

На початку австрійської займанщини 1772 р. панські угіддя розділили, а біля замку виникло невеличке нове поселення – Новосівка. З тих далеких панських часів, як пам'ятка, довго стояла старезна грушка Панська, яка нагадувала про панський сад.

Свідком панщини була й липа Панська, яка на початку 1970-х років не витримала тягаря часу і впала. Щоправда, залишалася Панська криниця, але ненадовго.

На Новосівці впродовж тривалого часу було лише дві криниці, як залишки панської спадщини. Одна стояла в Роздолі для напування панської худоби. Раніше воду з неї постачали панській броварні та гуральні. Лішнянське пиво було добротне та дешеве. Його нелегально постачали до Дрогобича, тому завжди виникали суперечки між містянами та паном. Коли зникла панська влада, а з нею – броварня і гуральня, криниця стала громадською. Її використовували мешканці Новосівки. Дівчата, жінки, парубки носили воду коромислами. Тут знайомилися, ділилися новинами. Воду з криниці возили й у бочках. Такої традиції дотримувалися до 1946 року.

Першу криницю на Новосівці викопали 1869 року на обійсті лішнянського дяка Миколи Сов'яка, син якого Василь (1857–1935) учився в Дрогобицькій гімназії з Іваном Франком. Поет неодноразово заночовував у дяківській хаті й не раз смакував воду з криниці. Хоча вона стояла при дорозі, однак люди надалі черпали воду із давньої в Роздолі. Дяківська криниця була квадратна, із

цямриння. Напередодні Першої світової війни в неї опустили бетонні кільця. Криниця збереглася. Зараз вона – на подвір'ї Стефанії Тарапацької, подівочому – Ярушинській. Тоді ж в селі розпочалося масове копання круглих бетонних криниць.

Головна криниця Панська стояла біля панського замку. У 1816 році біля неї звели будинок, в якому тепер розміщено лісництво. Криниця вражала старовинним коловоротом і двома великими дерев'яними відрами із залізним обкуттям. Велике колесо, яке називали «ходорів», мало по боках пальці, за допомогою яких навіть дитина могла витягнути відро води.

Під час Великодніх свят дівтора бігала до криниці, щоб переконатися, чи насправді вона дуже глибока, а вода в ній така холодна, що аж зуби від неї тріскають. Подейкували, що на дні по краях був лід. Криниця була квадратна, із цямриння. Стояла в шопі, покритій гонтою. На початку 1970-х років криницю засипали. Ніхто не оцінив її старовини. Майже такий самий коловорот зберігся в панській криниці, що в селі Урожі.

У 1816 році в Лішні одночасно почали будувати за державні гроші муровані церкву, лісництво та школу. Біля школи викопали круглу криницю, стіни якої було викладено з річкового каменю – кругляку, який привезли з підгірського села Попелі. Старожили розповідали про неї таке. Хтось поширив серед дітей чутки про Івана Франка: мовляв, він – виродок, що має на голові два чубки (вовки) й пов'язаний із нечистою силою. Іванко, як сирота, ріс недоглянутою дитиною, тому у вихідні та на канікулах вештався по селах. Їв зазвичай яблука, сливи із чужих городів. Десь випив молока із глека, опущеного в криницю для охолодження. Сільська дівтора обзивала його несусвітніми словами. Дівчата ходили за ним та прозивали хором. Хлопці нападали з палицями, намагаючись зловити Івана й оглянути голову, щоб переконатися, чи справді має два чубки.

Шлях Іванка додому часто пролягав попри Лішнянську школу, що стояла біля цісарського гостинця. Там дівтори було найбільше. Побачивши Франка, сільські зірвіголови намагалися зловити його. Проте Іванко швидко бігав, тому завжди рятувався втечею. Якось його майже оточили, але недалеко від школи хлопчик як крізь землю провалився. Обшукали всюди. Після зникнення Іванка всі упевнилися, що він не з того світу та вміє перевтілюватися. Ніхто не здогадався заглянути в криницю. Над водою Іван сперся ногами в одну стіну, плечима – у другу. Коли дівтора розійшлася, він виліз і показав язи-

ка тим, що ще крутилися там. Потім пішов до колеги Бермеса, що жив на Поріччі.

Після війни у школі облаштували пошту, а в 1947 році криницю засипали. Без неї не могла обійтися жидівська корчма. Коли до села приїхав новий священник – отець Василь Комарницький (1779 – 1868), він зауважив, що Лішня потопає в пияцтві. У своєму «Записнику історичному» духівник відзначив, що «навіть дяк до церкви приходив, заганяючись». У 1815 році в криниці біля корчми втопилися три п'яниці. Після трагічного випадку криницю засипали, викопали нову, а священник оголосив війну пияцтву. У 1895 р. корчму підпалили, але жиди побудували нову. Напередодні Першої світової війни, під час масового копання криниць на Поріччі, на

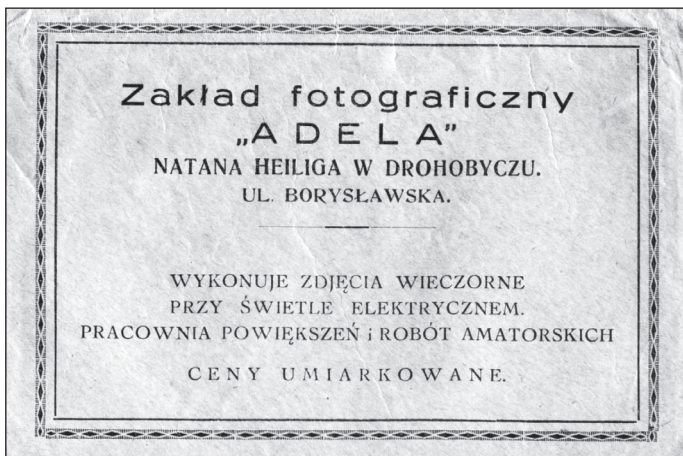
глибині 5-8 метрів часто натрапляли на березову кору та закам'янілі колоди дерев. Такі знахідки породжували легенди, плітки, небилиці.

Давня гарна криниця була на попівщині – у резиденції священника. Цей так званий господарський комплекс потребував доброї криниці. Після війни, у 1949 році, будинок священника став конторою колгоспу. Невдовзі все перетворилося на руїни, а на тому місці постав житловий масив. Криницю засипали.

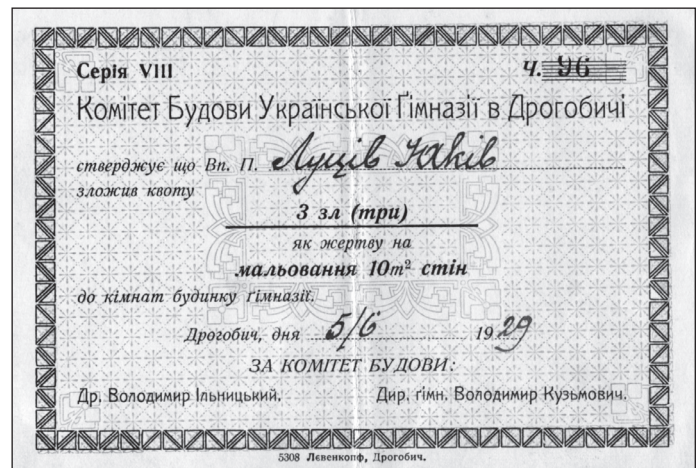
У кожному селі є криниці з різним призначенням: домашні, громадські, польові. Їх варто описати, а польові – почистити й відновити. Хай тече вода для здоров'я народу!

Петро СОВ'ЯК

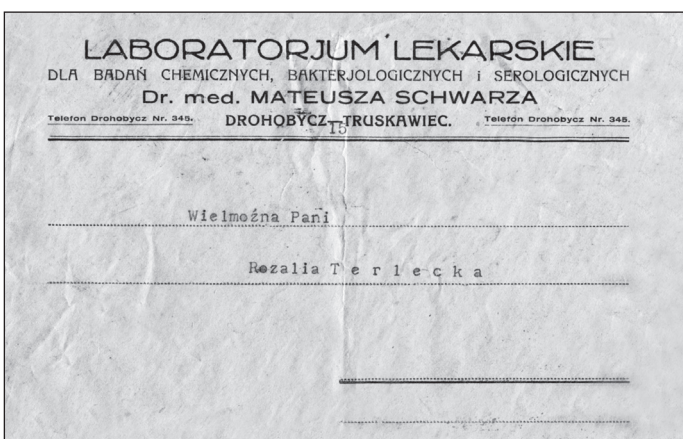
НОВИНКИ З ДРОГОБИЦЬКИХ ГОРИЩ

Рекламний конверт закладу фотографічного «Адела»
Натана Гейліга. Дрогобич, вул. Бориславська,
1920 – 1930-ті рр. 150x100 мм

Документ від 5.06.1929 р., згідно з яким Комітет будови української гімназії в Дрогобичі (нині Дрогобицька гімназія №1 ім. Івана Франка на вул. П. Сагайдачного) стверджує, що Луців Яків пожертвував 3 злотих на фарбування 10 м² стін кімнат гімназії. 155x105 мм

Рекламний конверт лікарської лабораторії з досліджень хімічних, бактереологічних та сироватки крові доктора медицини Матеуша Шварца. Дрогобич – Трускавець, 1920 – 1930-ті рр. 175x110 мм